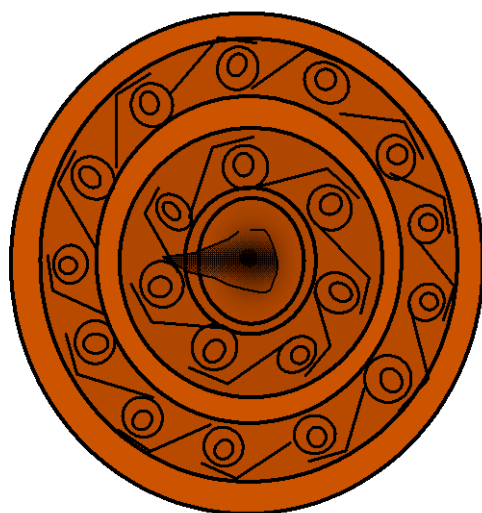

ÅRSRAPPORT 2008

SOLA
HISTORIELAG

1447

Sola Historielag 2008: 17.mai, møter og aktiviteter

Offisiell åpning av Domsteinane

Tid: Søndag 9.november kl 13:00

Sted: Ved Domsteinane i Ølbergskogen

På søndag 9.november vil vi i samarbeid med Sola Kommune og ordfører Håkon Rege ha en offisiell gjenåpning av Domsteinane. Etter 10 år med rydding av skog, stikking etter stein og endelig i sommer å rekonstruere dette meget spesielle og mektige fornminnet, er det ferdig.

For å forstå hvordan dette ødelagte fornminnet har engasjert folk siterer vi den kjente jærndikteren Theodor Dahl som skrev under tittelen: **Det suser fortid over Domshei**

"Tingkretsen på Sola var et særsyn, ikke bare i Norden, men for hele Europa. Dertil kom vitenskapsmenn fra mange land for å se og gjøre studier.

Men - Domshei-tingkretsen er ødet. Den er ikke mer. Bare et minne nå. Og det var bygdens egne folk som tilintetgjorde den. De tok heller og stein til naust og annet. Og det aller siste av den ble nyttet som skorestein, da en reiste ledningsstolpene for det elektriske lyset. For en vandalisme! Ja, det er fælt å tenke på. Det er synd mot Norges kulturhistorie. I dag forferdes vi, men de som ødet tingkretsen har snaut forstått det de gjorde. Ingen ropte: Stans plyndringen! Ran ikke et av Jærens eldste minner. La det væte et varsko til folket i dag.

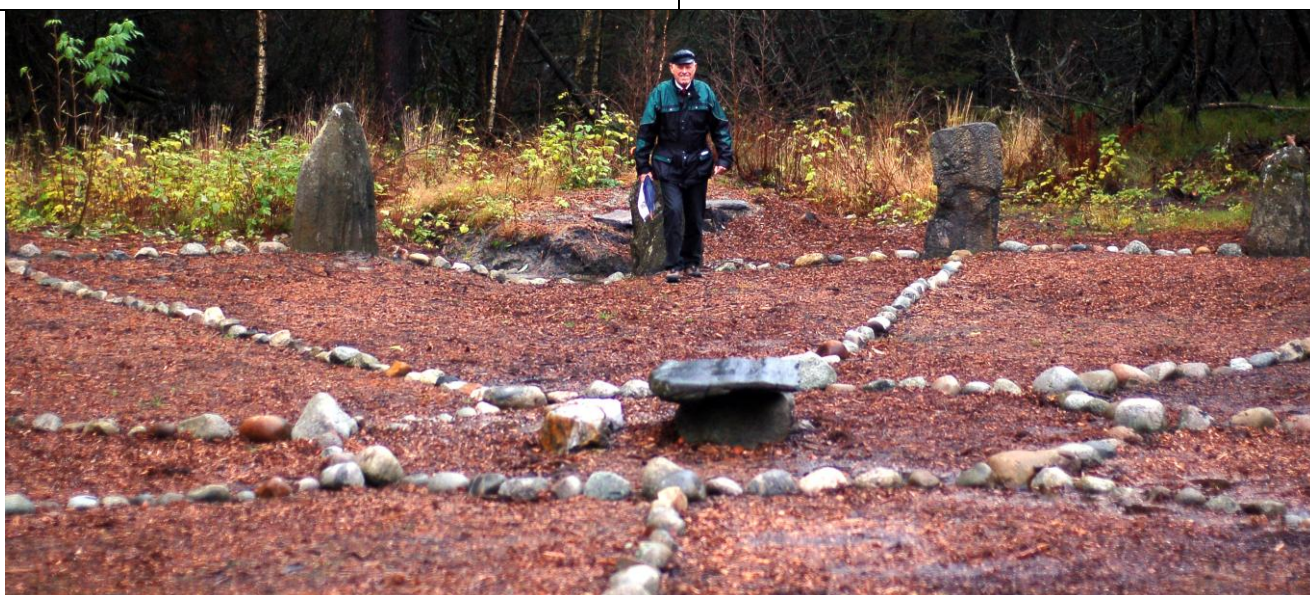
Nå er det som vi skriker etter Domshei-steinene. Den praktfulle tingsta'en og kultusplassen. "

Lite visste han den gang at Sola Historielag med ildsjelen Kåre Myklebust skulle få gjenreist Domsteinane. Så møt opp alle mann. Etter åpningen vil det bli tur i den tidligere militære delen av Ølbergskogen som kommunen nå har overtatt.

Tor Erik Hansen

Åpningen av Domsteinane 9.11.08

Årsmelding

SOLA
HISTORIELAG

2008

ÅRSMELDING 2008 - SOLA HISTORIELAG

Styret har bestått av:

Leder:	Tor Erik Hansen
Kasserer:	Kåre Myklebust
Sekretær:	Brit H. Hansen
Styremedlem:	Rolf Soma
Styremedlem:	Gustav Birger Sola
Styremedlem:	Frøydis Krokedal
Styremedlem:	Tormod Lauvvik

Revisor:	John Djup

Valgkomite:	Reidar Melgård
	Aud Hauge
	Lars Harvaland

ÅRSMØTET. Årsmøtet ble avholdt 21.02.08 på Sola Kulturhus og årsmeldingen viste at aktiviteten og økonomien var god i laget. På valg var leder Tor Erik Hansen, nestleder Erik L. Sande, sekretær Brit Hansen og varamedlem Frøydis Krokedal.

Styret hadde gjort et forslag til regelendring for styresammensetning. Forslaget var å ikke ha nestleder, samt at varamedlemmene ble styremedlemmer. Alle valgt for en 2 års periode. Etter en del diskusjon og rettelser på formuleringene, ble dette vedtatt og dannet grunnlaget for valget.

Leder ble gjenvalgt og Frøydis Krokedal ble gjenvalgt som styremedlem og Tormod Lauvvik ble valgt til nytt styremedlem.

I valgkomiteén var lederen Reidar Melgård på valg og tok gjenvalg.

Årsmøtet vedtok også beholde kontingenten som før, selv om avgiften til Rogaland Historie og Ættelag hadde økt.

STYREMØTER. Det er blitt avholdt 8 styremøter i perioden som har behandlet ca. 95 saker.

MEDLEMSMØTER. Det er avholdt 7 medlemsmøter og fremmøte har vært godt med god atmosfære. Det har vært en rekke gode kåsører og en rekke temaer har vært berørt som listen viser. (Se et mer utførlig vedlegg): På grunn av ombygging av Sola Sjukeheim hadde vi flyttet møtene tilbake til kaffen i Kulturhuset, men etter sommeren flyttet vi tilbake til Sola Sjukeheim i nyoppussede lokaler.

Feb. 08:	Birger Lindanger - ” Gammalt nytt om Sola, ei bygdebok blir til.”.
Mar. 08:	Ola Hovda - ” J.A.Budde ei kraft i utviklinga av jordbruk og industri i Rogaland”.
Sep. 08:	Nils Sandanger - ” En Solabu med spennende fortid”.

Okt. 08: Birger Strand - "Sola Flystasjons historie".
 Nov. 08: Ragnar Hellestø og Wincent Rege - "Seladons forlis og turen tilbake"
 Des. 08: Finn Kolnes - "Fra bondegård på Kolnes til Kinas eventyrland".
 Jan. 09: Fredrik Hagemann - "Da oljen kom til Norge".

ØKONOMI: Laget har som før en meget god økonomi. Pr. 31. desember 2008 hadde laget på høyrentekonto kr. 101 047,- og på driftskonto kr.6904,-.Driften gikk med et overskudd på kr. 16 183,-.

Dette forklares med ekstra inntekter fra "vikingarrangement i Risavika, samt gaver fra SR-bank og Shell. Det skal også her bemerkes at vi har utgiftsført utgifter ved rydding og klargjøring ved Domsteinane som vi kanskje kunne fått igjen av kommunen.

HISTORISK TUR TIL ÅSEN/KJERRBERGET. Vi hadde i april en flott tur til Åsen/Kjerrberget. Turen startet ved idrettsplassen og gikk først opp til militæranlegget på Åsen. Nils Sandanger var guide både her og den videre turen opp til Kjerrberget. Vi fikk se hvor den russiske krieggården og låa til Torgjer i Åsen der russerfangene lå. Videre gikk vi den gamle "byvegen" opp mot Kjerrberget. Via en tur gjennom skogen nådde vi toppen på Sola's høyeste fjell, 102 meter over havet. Her var det flott utsikt. På tilbake turen gikk vi gjennom en av de få gjenværende torvmyrene i Sola. Beklageligvis kolliderte dagen nmed konfirmasjon som gjorde at deltagelsen ikke var helt topp.

17. MAI TOGET. Også i år var vi representert i 17. mai toget denne gangen stilte vi som utvandrere til Amerika. Alle som var med hadde vist stor flid i å finne ting og drakter fra den tiden. Vi fikk mye "skrøyd", men kan ikke vinne hver gang. Vi er blitt en tradisjon og hadde det gøy.

DOMSTEINANE: Endelig kom det store øyeblikk, Domsteinane ble gjenreist. For å få det til måtte 24 halvstore bautasteiner og mange små runde steiner skaffes. Dette ble gjort med hjelp fra flere av lagets medlemmer. Deretter var det å få til skilting både på stedet og langs vegen. Med pågangsmot og stor hjelp fra de offentlige myndighetene fikk vi det til. Den 9.november var det åpning av ordføreren og hele 150 personer var møtt fram.

NY BYGDEBOK. Arbeidet med bygdehistorien fra 1930 til 1965 fortsatte med fullt engasjement av lagets medlemmer. Hovedaktivitetetn i denne perioden var å finne artikler i Stavanger Aftenblad og få dem avfotografert.

BOK OM "DET ELDSTE SOLA". Lagets leder Tor Erik Hansen har sammen med Atle Skarstein gitt ut boken "Sola's Eldste Historie" basert på artikkelserien de hadde i Sola Bladet. Boken har fått veldig god mottakelse.

KULTURMINNEVERNPLANEN: Etter at vi tidligere hadde gitt inn våre kommentarer til kulturminnevernplanen for kommunen har de opprettet en ikke politiskutvalg for å følge opp planen. Historielaget ble som eneste lag bedt om å stille med to kandidater. Tor Erik Hansen og Atle Skarstein er valgt.

VIKINGARRANGEMENT I RISAVIKA: Flere av lagets medlemmer stilte også i år opp som vikinger i et arrangement i Risavika denne gangen ved åpning av Risavika Gsss Senter.

KONKLUSJON. Sola Historielag har også i 2008 hatt et meget aktivt år og nok en gang markert seg i kommunen.

For styret i Sola Historielag
 Tor Erik Hansen
 leder

Innkomne forslag

Fastsetting av årskontingent for 2009.

Styrets forslag: Medlemsavgiften blir beholdt som før.

Årsregnskap 2008

SOLA HISTORIELAG

Rekneskap 2008

Inntekter	2008	2007
Matsalg	7568,-	5387,-
Medlemspenger	17050,-	14950,-
Momsrefusjon	689,43	498,-
Renter brukskonto	73,-	12,-
Energiparken Risavika	8500,-	4500,-
Salg av pins	1100,-	0,-
Gave fra SR-bank	5000,-	0,-
« « Shell	5000,-	0,-
Sum inntekt	44980,43	25347,-
I banken 1/1	5910,16	6624,74
	<u>50890,59</u>	<u>31971,74</u>
Utgifter		
Matkjøp	8447,43	6833,58
Bestikk	180,-	324,50
Årsmøte,seminar	500,-	600,-
Bokkjøp	0,-	500,-
Abb «Heimen»	0,-	240,-
Landslaget for lokalhistorie	600,-	600,-
Sola folkeakademi	0,-	200,-
Konvolutter	314,50	84,-
Bankgebyr	95,-	60,-
Porto	3500,-	3609,-
Medlemsavgift Rogaland Historielag	5640,-	5000,-
Gave til foredragsholder	375,-	625,-
Blomster	946,-	0,-
Maling til 17.mai	0,-	296,50
Rammer,foto	6283,-	0,-
Flyfoto,mikrofilm	144,-	69,-
Messingskilt, Ølberg	0,-	5375,-
Bortkjøring av røter Grusing Domsteinane	6452,50	875,-
Diverse utgifter	508,50	770,-
Sum utgifter	33985,93	26061,58
Overført til sparekonto	10000,-	0,-
I banken 31/12	6904,66	5910,16
	<u>50890,59</u>	<u>31971,74</u>
Inntekter 2008	44980,43	
Utgifter	<u>33985,93</u>	
Driftsoverskot	10994,50	
+renter	5189,-	
Overskot	<u>16183,50</u>	

Kapitalendring:		
Høgretekontto pr 31/12-08		101047,33
Brukskonto « « «		<u>6904,66</u>
		107951,99
Høgretekontto pr 1/1-08	85858,33	
Brukskonto « « «	<u>5910,16</u>	91768,49
Kapitalendring/overskot		<u>16183,50</u>

Kåre Myklebust

Revidert 4.01.09
John Gjup

Vedlegg

Møte referat

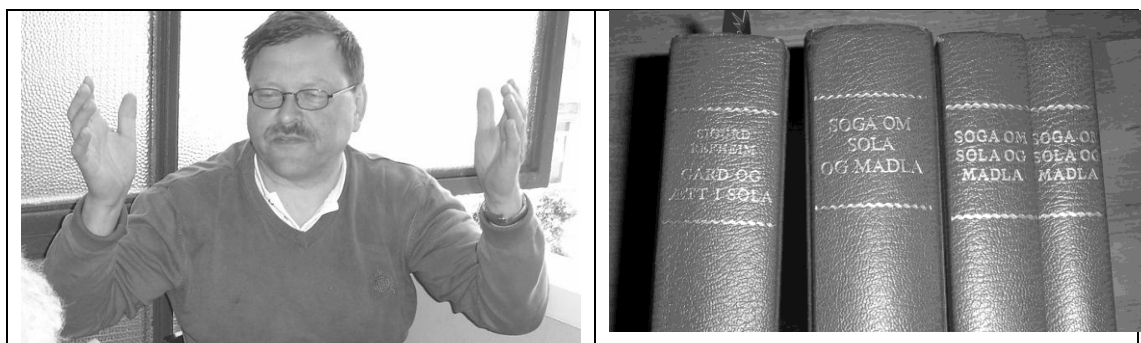
2008

Møte nr. 1

Tid: Torsdag 21.februar kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

Gammalt nytt om Sola, ei bygdebok blir til.

Birger Lindanger skal fortelle om hvordan han legger opp arbeidet med å lage ei bygdebok, Han vil også fortelle om hvor langt han har kommet med den nye bygdeboka og han har også fortelle om ting og hendelser han har oppdaget her i Sola.

Referat møte nr. 1

Til stede: 28

Kveldens foredrag var kalt : ***Gammalt nytt om Sola, ei bygdebok blir til.*** Birger Lindanger beskrev hvordan en bygdebok ble bygget opp og samtidig fortalte hvor langt han var kommet med Sola sin historie fra 1930-65. Birger er født i Sola, på Høgehodlen på Tjelta. Han synes det er synd at slike navn ikke blir tatt vare på. Han mente at historielaget burde være hørings instans for kommunen når ny lokal navn trengtes.

En av de første bygdebøkene var Gjesdal i 1939. De fleste kommunene har i dag bygdebøker, utenom Stavanger og Egersund. Universitetet i Stavanger er i det siste blitt veldig interessert i lokal historie og ønsker nå å koordinere det. Sola kommunes Gard & Ætt kom ut i 1974 og handler om slekt i Sola fram til 1906. Mange små kommuner skriver slektene frem til i dag.

Ser en på lokal historie så er dette et spesifikt nivå av historie som bygger oppå hverandre.

- Slekthshistorie (folk)
- Gardshistorie (gårdene)
- Bygdehistorie (hvor bodde folk, hva levde de av)

- Fylkeshistorie
- Rikshistorie
- Verdenshistorie

Den første forståelsen av historien starter med de nære ting. For historikerne er det en utfordring å få en avstand til hendelser når en skriver nyere historie.

Det er særlig utfordrende å:

- Etablere gode perspektiv
- Ha god oversikt over kildeomfanget, det er enormt
- Hvor langt kan en gå?
- Hva kan en formidle uten å henge folk ut?
- Hvorfor ting hendte slik de hendte? For eksempel hvorfor ble flyplassen lagt til Sola?
- Hva har dette da betydd for Sola?
- Forstå situasjonen f.eks. at flyplassen betydde lite før krigen, men mye etter.
- Forstå hvordan det var å ha tyskere, polakker og russere i nabolaget
- Hvordan det var å ha en tysker boendes på kammerset
- Hva sjedde under evakueringen og fredsoppjøret

”De forterandes innflytterane” sa bestefar til Birger. De blandet seg inn i alt, som for eksempel om politikken.

Den første boka som Birger skal skrive går fra 1930 til 1965. Arbeidsomfanget er ca. 2 ½ årsverk som vil strekke seg over 30 måneder.

Det er mange spørsmål å besvare, for eksempel.

- Hvordan var jordsmonn og klima?
- Hvordan befolkningen har forandret seg,?
- Det var mye tilflytting i perioder, hvorfor og hva skulle de gjøre her osv.?
- Hvorfor hadde Sola en større gjeldsprosent i 1930-år enn nabo kommunene og hvorfor var de plutselig gjeldfrie etter krigen? I Sola var gjeldsprosenten nærmer 50, mens den i Randaberg var kun 20% og Kvitsøy kun 10%.
- Utviklingen av Elektrisitetsverket påvirket. I begynnelsen fikk folk tilbud av E-verket om å låne penger til kjøp av komfyr.
- Sola sentrum og Tananger utviklet seg, mens i Sørabygdå stod det mer stille. Hvorfor?
- Lag og foreningsaktiviteten har sin historie som må fram. Birger etterlyste protokoller fra slike foreninger.

Birger viste kurver med yrkesfordelingen befolkningsveksten i perioden. For eksempel i 1930 var Sola en ren jordbrukskommune hvor ¾ arbeidet på gårdene. I 1960 var dette redusert til 1/3. Kommune budsjettet er også en pekepinn på hvordan det lå an i kommunen. I 1930 ble det bevilget ca. kr. 1000 pr. innbygger, mens det i år 2000 var ca. 30 ganger dette beløpet.

Råmaterialet til bygdebøkene vil være ferdig i oktober 2009. Deretter er det språkvask i to omganger I andre halvdel av 2010 vil den være i salg. Bøkene vil inneholde mye bilder. Den vil bestå av to deler, del I fram til 1945 og del II fra 1945 til 1965.

Birger kunne fortsatt med mye mer, men tiden rant ut. Men leder lovet at han skulle få komme tilbake.

Etter en sen pause viste leder en liten filmsnutt fra NRK i 1994 om Rasmus Sørnes og den fantastiske klokka han laget.

Møte nr. 2

Tid: Torsdag 13.mars kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus, kaféen

J.A. Budde ei kraft i utviklinga av jordbruk og industri i Rogaland

Rett ovenfor Rådhuset i Sandnes er det reist en stor bautastein, på den står *det J.A. Budde, 1811- 1906, landbrukskulebestyrer, 1846-1876.*

For de fleste av oss en ukjent mann, men han har betydd mye for utviklingen av jordbruk og industri på Jæren. Ola Hovda, som selv har vært bestyrer på vinterlandbruksskolen skal fortelle om Jan Adolf Budde og hva han har betydd.

Referat møte nr. 2.

Til stede: 18

Leder åpnet møte og spurte om de hadde lagt merke til at han nå hadde stukket hodet fram for å markere at laget hadde meninger om historiske navn i Sola. Han nevnte så den enorme innsatsen lagets medlemmer, pluss noen andre, holder på med ved å finne gamle avisartikler på Byarkivet i Stavanger. Dette blir en fantastisk historisk kilde for bruk i framtiden. Tormod Lauvvik skulle vise oss noen eksempler etter pausen.

Kveldens foredragsholder var Ola Hovda og han skulle snakke om Jan Adolf Budde som hadde betydd mye for utviklingen i landbruket. Ola Hovda hadde bakgrunn som rektor på Vinterlandbruksskolen og var erfaren med å holde foredrag. Han startet først med å spørre om hvor mange som visste om Budde. Det var ca. 30% av de i salen til å rekke opp hånden som var mer enn normalt.

For å lage et bakgrunnsteppe for hvilken tid denne Budde vokste opp i beksrev Ola Hovda dette med disse punktene:

- Vi begynte å bli opplyste
- Pengehusholdning på vei inn
- Men mye var fremdeles basert på fysio-kapitalisme (naturhusholdning, jordbruk osv.)

- Kunnskap og vitenskap blir mer viktig
- Eliten var Godseiere
- I Europa var det enorm kriminalitet og mye korrupsjon
- Uvisst vokste det opp en tanke om frihet som førte til 1814 og nasjonalisme
- Hans Nilsen Hauge var den som skapte den Norske identiteten
- Kunnskap-felantropi: Et menneske blir lykkelig gjennom kunnskap
- Alle måtte lære et fag og kunnskap om jordbruk var den beste måten å vise dette på

J.A. Budde var født i 1811 på Gimlemoen ved Kristiansand. Han kom fra en velstående familie og fikk anledning til å ta høyere utdanning. Han studerte i Danmark og Frankrike. 30 år gammel ble han rektor ved Jordbruksskolen på Austrått på Sandnes. Budde tok jobben som et kall og ønsket at ikke bare de rike skulle lære dette faget å drive jordbruk. Men før han ble rektor her hadde han spilt en stor rolle i hvordan jordbruksutdanningen skulle skje. I 1830-40 årene var det viktig for sentralmyndighetene å vise at Norge kunne stå fritt fra Sverige. Det var viktig politisk at utdanningsinstitusjoner ble lagt i nærheten av hovedstaden. Stortinget gikk derfor inn for å lage en stor skole innen jordbruks utdanning til et sentralt sted på Østlandet. I 1839 skrev så J.A. Budde et 100 siders innlegg til Stortinget om at dette var helt feil. For hvis en ønsket å utvikle jordbruket så måtte disse skolene ligge spredd utover landet og ikke minst på landsbygda. Han fikk faktisk Stortinget til å snu i denne saken og det ble slik han ville. Den første av denne type skole kom først i Romsdal og den neste i Stavanger Amt.

På skolen Austrått styrte Budde med hard hånd. De 12 elevene bodde hos ham og på grunn av den strenge disiplinen ble det aldri noe tøys. Elevene hadde 6 timers skoledag utenom i onnene.

Om våren sådde de og om høsten høstet de. Opplegget til Budde var at disse elevene skulle bli mønster personer og mønster bønder. De måtte lære naturvitenskap og at alt hørte sammen. De lærte både matematikk og tegning.

Men Budde var foregangsmann på mange områder og fikk ofte folk til å utføre sine visjoner. Han sa at hvis det skulle bli noe fart i jordbruket så måtte de bruke plog. Han diskuterte med elevene hvordan de skulle få dette til. En av elevene var Ola Kyllingstad som senere laget plogfabrikk. En annen var Ole Gabriel Kverneland som la grunnlaget for den største plogfabrikken i verden i dag. Fredrik A. Underhaug startet med produksjon av ”steinbukken” som ble til Trallfa fabrikker. J.A. Budde var egentlig opprinnelsen til alt dette uten at han er blitt hedret. Han fikk også fart i melkeproduksjonen og fikk kyrne til å yte mer. De som gikk på landbruksskolen ble kalt for ”Nebestudenter”. Mye mer kan nevnes med Budde med stikkord som: Marehalm på Jæren, Njåskogen, Meierisamdrift, Gann Teglfabrikk, Sandnes Uldvare, Sandnes Havremølle etc.

Ola Hovda summerte så opp: Fredrik A. Budde var en gigant og en høvding over alle. Landbruket hans var og ble et mønster for andre. Han lå langt forut sin tid. Men hvorfor er han ikke mer kjent? Kanskje på grunn av at han ikke ønsket å stikke seg fram og ta æren. De ovennevnte Industrigründerne fikk sin ære uten at Budde var referert. Faktisk ble nesten gravstøtten hans fjernet på Høyland Kirkegård kanskje fordi han forble anonym. Palle Nærland kjøpte senere bruket og har bevart det som det var.

Etter pausen tok Tormod Lauvvik fram noen eksempler fra artikler som var avfotografert. Det ble en del latter og kommentarer. Tormod gjorde dette veldig bar og vi håper på flere slike. Til slutt ville Bernt Meling ha ordet. Han takket for at leder for laget hadde tatt opp temaet ”Fjøreneset” i Solabladet. Han hadde selv gjort dette for flere år siden.

Medlemstur søndag 27.april til Åsen/Kjerrberget

Turen startet ved idrettsplassen og gikk så videre opp til militæranlegget på Åsen for så å fortsette opp til toppen av Kjerrberget.

Oppe på Åsen anlegget var Nils Sandanger guide. Han hadde selv tjenestegjort rett der etter krigen da dette anlegget ble overtatt av de allierte. Han fortalte om kanon stillingene og de store kanonene som engang var installert der, bl.a. 4 stykk 88 mm kanoner. Disse og flere mindre kanoner var en del av et større system av kanon stillinger rundt flyplassen. Anlegget på Åsen forsvarte både flyplassen på Sola og på Forus.

Idrettsplassen hvor vi startet, er i seg selv et historisk sted, da det var her tyskerne anla en fangeleir for Russiske krigsfanger. Fangene som ankom Sola i 1941 ble da først installert i Torgeir Joa's løe litt lenger oppe på Åsen. Vinteren 1941-42 var den kaldeste i mannsminne og mange russere frøs i hel i den kalde trekkfulle løa. Atle Skarsten som skriver bok om Russerfanger i Norge, fortalte om skjebnen til noen av disse. Rett bak den nye bebyggelsen på Åsen er det en åpen plen med noen få lekeapparater. Området kan ikke bebygges da det var her at de døde russerne ble begravd. De ble senere tatt opp og flyttet til Eiganes gravlund og gravlagt på nytt. "Løa til Torgeir i Åsen" hvor russerfangene først var innlosjert, er nå fjernet, men noen rester kan fremdeles sees.

Turen gikk så videre på "Byvegen" fra Skadberg til byen. Den var hovedadkomst fra Skadberg til byen, men ble også mye brukt til å ta frakte torv fra myrene i området. Nils Sandanger som eier deler av området fortalte om forskjellige episoder som hadde hendt i området, blant annet om en gravferd hvor hesten sklei og kista datt av og liket falt ut. På den delvis gjengrodd vegen som vi fulgte krysset vi så plutselig golfbanen på et sted som det tidligere var ei bru, "Skårebrua". Nå er det golfbane. Mye av området turen gikk i var i tett granskog som ble plantet tidlig på 1960-tallet. Vi fortsatte opp gjennom den tette skogen helt til toppen av Sola's høyeste fjell, Kjerrberget. Her hadde vi en fantastisk utsikt over Sola og Forus området. Tilbake turen gikk gjennom en av de siste torvmyrene vi har igjen på Sola, på Åsen. Flere av deltagerne kunne bidra med fortellinger hvordan torva ble spadd opp, tørket og senere brukt som brensel. For de fleste frammøtte viste denne turen nok en ny og spennende side av Sola, ikke bare historisk, men også naturmessig.

Bilder fra turen Åsen/Kjerrberget

Møte nr. 3

Tid: Torsdag 18.september kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

Nils Sandanger En Solabu med spennende fortid

Krigen skapte helter, mange av disse vet vi om og hva de gjorde. Solabuen Nils Sandanger er ikke en av disse for han fikk ingen medaljer. Han ble glemt av systemet selv om han utførte meget farlige oppdrag for motstandsbevegelsen her i Sola. Det var viktigere for de allierte å ha folk i motstadsbevegelsen her enn å få de vervet som soldat i en stor hær. Nils vil på dette møtet snakke om sin aktivitet under og etter krigen og hvordan han egentlig kom inn i det.

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.3-08

Til stede: 35

Så var det kveldens foredragsholder og aktive medlem av Sola Historielag, Nils Sandanger som vil fortelle om sitt liv og spesielle opplevelser. Han var ikke født på Sola, men kom hit som liten og gikk på skole her så han regnet seg som Solabu. Han er 84 år nå, er bondegutt oppvokst på gård. De måtte tidlig hjelpe til med foring og rengjøring i fjøset. Andre ting som å være med på steinhenting syntes han ikke om, han mente det var barnemisshandlig. Han viste klassebilde fra Røyneberg skole i en samlekasse for 4-5-6 klasse. Nils var nok ikke lærerens ynglingselev og måtte flere ganger sitte igjen eller gå i skammekroken fordi han ikke kunne leksen, bl.a. da han hadde glemt å øve på et salmevers. Det var ikke lett å sitte igjen å bare pugge salmevers og han måtte springe hjem fordi at foreldrene ikke skulle oppdage det. Til og med i sang fikk han kjeft og ble bedt om å tie stilt. I matte derimot tok han igjen. Etter skolen hadde han lyst å bli gartner, men det ble det ikke noe av. Han tok agronom utdannelse og senere utdannelse innen bygg og anlegg. Innen bygg og anlegg jobbet hans seg oppover og ble etter hvert bas, så formann og til slutt byggeleder. Blant annet har han vært med å bygge hangarer på Fornebu. Her møtte han Arne Hellvik og han ble personlig invitert hjem til Ludvig Braathen som var oppdragsgiver for byggingen. Nils har vært med på å bygge alle mulige typer kontsrukasjoner og det har blitt en del reising i både inn og utland.

Men det egentlig Nils skulle snakke om var hans innsats under krigen. Han har aldri har fått noen medalje eller hederlig omtale om dette. Nils var 16 år da krigen brøt ut. Han kom med på dette fordi han ble kjent med mannen til naboenta Siri Frafjord, Magne Bakka. Han var en av lederne innen motstandsbevegelsen her i distriktet.

Nils første møte med tyskere var ganske dramatisk. Nils skulle inn i løa som var okkupert av tyskerne og der møtte han en tysker som puffa til ham. Nils tok igjen og kjørte ham opp mot løe veggen. Plutselig kjente han en pistol i ryggen fra en tysk offiser som hadde sett det hele. Nils trodde at nå var alt slutt og at han ble skutt. Offiseren kunne dansk og ba Nils ta det med ro, det var nemlig en Gestapo han hadde kjørt i veggen. Senere møtte han denne Gestapoen igjen, som hilste og sa at Nils ville bli en bra soldat. Han kunne ordne det slik at han kom inn i Statspolitiet. Nils var overbevist om at det var den andre tyskeren med pistol som hadde reddet ham.

På Kjerrberget hadde tyskerne en lytte og peile stasjon. London hadde gitt Magne Bakka beskjed om få tatt bilder av den og Nils ble med ham opp. På vegen fikk han en revolver av ham og fikk en rask innføring og tørrtrening i bruken. Han måtte passe på at det var et skudd til slutt til seg selv i magasinet. De fikk tatt bilder og ålte seg ned samme veien de var kommet og fant igjen syklene. Magne Bakke fikk igjen revolveren og de tok hverandre i hendene for et vel utført oppdrag.

Et annet oppdrag var å komme nær nok for å ta bilder av tyske skytestillinger. Nils skulle sammen med Magne Bakka og Ernst Askildsen få tatt disse bildene. Nils skulle være lokkedue og de to andre skulle ta bildene. For å få dette til måtte de få vaktens oppmerksom vekk slik at de kom nærme nok. Det var Nils sin oppgave og det gikk stort sett ut på å få buksa i sykkelkjedet og velte foran vakta. Dette gjorde han også ved flere andre skytestillinger som de fikk tatt bilder av.

Da Nils ble 18 år ønsket han seg til England for å verve seg. Han ba Magne Bakka om å sjekke opp om dette, men han fikk tilbakemelding om at de hadde bedre bruk for ham på Sola enn i en stor hær i England.

Albert Todnem var fra nabogården til Nils. Han hadde vervet seg i det tyske Statspolitiet etter at han hadde vært ved fronten. Han var en fryktet mann for dem. En gang Nils var i Sandnes møtte han Magne Bakka. Han hadde kommet tilbake via England etter å ha flyktet fra landet. Mens de stod og pratet i gata så han at Albert Todnem kom mot dem et stykke borte. Han fortalte dette pent og pyntelig til Magne Bakka som uten å snu seg klarte å lure seg vekk. Nils trodde nesten at han ble tatt den gangen, men Albert Todnem ble opptatt av andre ting.

Nils er også kanskje den eneste som er blitt kastet ut av en tysk fangeleir med et spark i baken. Episoden var den at noen tyskere hadde tatt hesten og kjerra og Nils skulle finne den igjen. Nede på Sande ved den russiske fangeleiren havnet han da. Han så ikke hesten, men hadde mistanke om at den var der. I et uoppmerksomt øyeblikk blant vaktene snek han seg inn mens en rad med fanger gikk ut. Det tok ikke lang tid før han ble oppdaget. Vaktene var sinte og han ble bedt om å holde hendene over hodet mens han ble sparket og dyttet. Han ble tatt til vaktabua og forhørt. Mens de står og kjefter så oppdager Nils hesten og det ble hans redning. Han fikk hesten og kjerra og dro, med blåmerker på rumpa. Faren fikk aldri vite hvor han hadde fått blåmerkene fra.

Nils og nabogutten Thorvald Frafjord fortsatte det illegale arbeidet som stort sett gikk ut på å registrere tyske fly. Meldingen ble så levert i et hull i veggen i en pissoir på Sandnes stasjon. Senere fikk han vite at det var Thorvalds søster og konen til Magne Bakka som hentet meldingene der.

Det største problemet med telling av fly var jo å komme nær nok. Nils fikk i den anledning en idé med å unnskylde seg med at han lette etter en kjerre til hesten. Han kom seg innefor og fikk ri rundt å lete og samtidig telle fly. Det hører med til historien at Nils hadde sparket fotball med noen av de tyske vaktene.

Til slutt kom Nils inn på en litt annen historie fra krigens skjebner. I motsetning til ham selv så hadde bestekameraten Martin Soma valgt den motsatte siden. Faren til Martin var ivrig NS og Nils fikk bl.a. høre på radio fra London hjemme hos dem. Far til Martin prøvde

å argumentere at også Nils skulle verve seg, noe Nils svarte at det kunne han gjerne, med en annen uniform. Martin vervet seg som frontkjemper med argumentet at han skulle bekjempe bolsjevismen som flere andre gjorde. Han ble sendt til fronten hvor han døde. Nils hadde rett før dette fått et brev fra ham som var sterkt sensurert.

Som avslutning sa Nils at mye av opplevelsen fra krigen satt lenge i ham og uten kona Astrid hadde han ikke klart det.

Etter kaffepausen var det en del spørsmål til Nils. I første omgang om ting han hadde bygd som for eksempel den altfor smale brua til Randøy, hvor han kom fra. Men de fikk ikke forandret det og den ble åpnet av kong Olav.

Torvald Sande spurte ham så om han visste om meldingene de ga ble brukt, men det visste ikke Nils noe om. Som et tillegg til dette fortalte Reidar Melgård om det voldsomme flyangrepet av de allierte hadde den 7.januar 1942. Hangarene ble bombet og det var svære kratere rundt omkring.

Til slutt avsluttet leder med å gi den vanlige gaven, som han ikke var helt sikkert på var gitt før, siden Nils har vært så aktiv på møtene. Leder avsluttet med å si at det var underlig å stå her som leder i laget når klasseforstanderen hans fra 1.-3. klasse satt i salen. Hun var nemlig konen til Nils.

nerende. Alt i alt et meget godt og engasjerende møte.

Møte nr. 4

Tid: Torsdag 23.oktober kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim,

Sola Flystasjons historie

Sola Flystasjon, er en av kommunens hjørnesteinsbedrifter gjennom mange år. Ikke alltid like velkommen, med mye bråk og mange ukjente nye innbyggere. Noen bare for en kort tid, mens noen ble værende. Sola Flystasjon med sine militære har allikevel satt sitt preg på nærmiljøet. Nå er det kanskje slutt og det er på tide å høre om dens historie. **Birger Strand** tidligere sjef for stasjonen vil fortelle om dens historie, en historie som hører tett til hele flyplassens historie.

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.4-08

Til stede: 48

Leder åpnet og ønsket foredragsholder Birger Strand velkommen. Foredraget skulle handle om vår alles nabo, Sola Flystasjon og dens historie. Og med tittelen Sola Flystasjon en viktig del av Solas historie startet han en reise gjennom tid.

Den tidligste flyaktiviteten i vårt distrikt startet den 30. juli 1914, da fløy Trygve Gran som den første over Nordsjøen, på 4 timer og 10 minutter fra Cruden Bay i Skottland til Revtingen på Jæren med et Blériot-fly. Dette ble så feiret 20 år etter i 1934 med en flyoppvisning.

Så for første – og eneste gang under første verdenskrig – skulle nøytrale norske soldater skyte mot en krigførende parts eiendom, formiddagen den 3. mai 1916. En Zeppeliner var blitt skadet og drev innover Jæren, hvor den traff flere fjelltopper rundt Gandsfjorden og tyske soldater hoppet av. Til slutt havnet luftskipet i Hafrsfjord og regimentssjefen på Madlamoen, oberst Johannessen, kommanderte sine tolv utvalgte skarpskyttere fra Hjulrytterkompaniet. De tolv rifleskuddene rammet målet og forårsaket et eksplosjonsbrak som kunne høres over hele byen. Sjøhus i nærområdet ble pulverisert, bolighus ristet og vinduer knust. Av den 178 meter lange tyske zeppelineren "L 20" var det bare et spinkelt skjelett tilbake.

Annen tidlig lufttrafikk var Marinens Flyvevæsen som 1925/26 fløy fra Tananger et sjøfly av typen, Hansa Brandenburg W-33 til ambulanse oppdrag, redningsoppdrag, sildeleting og fotoppdrag.

Men hovedaktiviteten med flyving startet med åpningen av Sola Flyplass i 1937. Men allerede i 1932 begynte ideene om en flyplass på Sola. Selve planleggingen startet ikke før 1935 hvor staten bevilger ca. 1 mill. kr. Selve byggingen starter i 1936 som igjen førte til åpningsarrangementet fra 31.mai til den 2.juni dette året. Dessverre endte tredje dagen opp med dårlig vær og en tragisk ulykke. Men flyplassen var åpnet, med Norges første betongdekke. Kun Bromma ved Stockholm hadde betongdekke i Europa før Sola. Det var ikke mye flyaktivitet de første årene, selv om det ble lovet mange nye flyruter som aldri kom. Det var en del øvelser av Hærens Flyvevæsen. I tillegg var det en del flybesøk fra utlandet, blant annet fra Tyskland. Fra et av bildene før krigen vises to Caplone fly, italiensk bygde og betalt med "klippfisk".

Selve flyplassområdet er blitt utbygd i flere faser. Den første i 1936-37, den andre under krigen 1940-45 og den siste store fra 1950-55. Med den standarden flyplassen hadde den gangen var Sola blant de beste i hele verden.

9.april 1940 ble Sola Flyplass angrepet av tyskerne som et av de prioriterte målene i landet. Første angrepet var med fallskjermjegere, som var et av de første angrepene i verden av denne typen. De norske forsvarsstyrkene hadde lite å stille opp med og flyplassen ble fort tatt. Tyskerne hadde vært her noen år tidligere og var klare med planer for utvidelse, både på Sola og Forus. Tyskerne utvidet flyplassen enormt. I henhold til et intervju med lensmann Mæhle i 1945, så var det 6000 mann i arbeid på en gang, 400 mill. kr. investert og 10 000 mål jord underlagt flyplassen. Tyskerne hadde utstrakt bruk av russerfanger til mye av dette arbeidet. Etter krigen var det stor militær aktivitet med allierte fly.

Skvadronshistorie

Flere skvadroner har hatt sitt tilholdssted på Sola.

330 skvadron ble den første til å flytte til Sola. I juni 1945 kom avdelingen til Rogaland med sine Sunderland flybåter. Allerede samme år ble skvadronen lagt ned, men reaktivert i 1962 med Albatross amfibiefly. I 1968 ble 330 igjen lagt ned, men gjenoppsto i 1973 denne gang med Sea King redningshelikoptre.

Skvadronen opererer fortsatt Sea King-helikoptre og hovedbase på Sola, og avdelinger på Bandak, Ørland, Sola, Bodø og Rygge.

333 skvadron kom til Sola i årsskiftet 1945/1946 med sine Catalina sjøfly (Albatross fra 1961). I 1963 ble skvadronen flyttet til Andøya i 1963. I dag opererer 333 skvadronen Orion overvåkingsfly ut av Andøya flystasjon.

334 skvadron ble overført til Sola fra Gardermoen i 1949 med Mosquito jagerbombefly. Å bruke Mosquito på Sola viste seg å være vanskelig på grunn av det fuktige været. Flyet var nemlig delvis bygd av tre. I 1951 ble skvadronen den første til å motta det supermoderne jetjagerflyet F-84 Thunderjet. Dette flyet var i mange år ryggraden i Flyvåpenet.

I 1955 ble skvadronen flyttet til Bodø. Skvadronen var i teorien igjen stasjonert på Sola, men avventer innføringen av NH90 helikopter.

331 skvadron har også hatt en periode på Sola, fra den ble gjenopprettet med F-84 Thunderjet i 1952. Avdelingen flyttet til Bodø med 334 skvadron i 1955. Skvadronen holder i dag til på Bodø hovedflystasjon og opererer F-16-jagerfly. Skvadronen var i 1953 utsatt for en større ulykke da en Thunderjet kolliderte med en Dakota rett før innflygingen på Sola og 11 mann omkom. Den omkomne jagerflygeren var bestekamerat med Birger Strand. Han forklarte at de to flyene fløy på to forskjellige radiofrekvenser og visste ikke om hverandre og klarte heller ikke å oppdage hverandre før det smalt. Birger Strand var selv med i et oppvisningsteam for 331 skvadronen fra 1953 til 1955.

718 skvadron (jettreningsvingen inntil 1955) hadde tilhold på Sola fra 1952 frem til nedleggelsen i 1983. Frem til F-5 Freedom Fighter ble innført i 1968 benyttet avdelingen T-33 Shooting Star som opplæringsfly. Skvadronen er i dag gjenopprettet på Bardufoss flystasjon som Luftforsvarets UAV-skvadron, men hadde inntil nylig en egen droneavdeling lokalisert på Vigdel.

Det var fra denne skvadronen den kjente episoden da en flytekniker stjal et fly. Han klarte så vidt å lande med nøye hjelp fra folk på bakken og fly som eskorterte ham ned.

338 skvadron ble opprettet på Sola den 15. februar 1954 og oppsatt med F-84 Thunderjet. Plassmangel på Sola gjorde imidlertid at skvadronen ble flyttet til Ørland allerede i oktober samme år. 338 skvadron opererer i dag F-16 fra Ørland hovedflystasjon.

717 skvadron (1. Fotorekognoseringsving inntil 1956) ble gjenopprettet på Sola i mai 1954 og hadde base på stasjonen frem til overføring til Rygge i 1961. I den første tiden opererte de med Spitfire, men etter en ulykke hvor kapt. Mæland omkom, ble det slutt på denne flytypen.

Under tiden på Sola opererte 717 skvadronen rekognoseringsfly av typen RF-84 Thunderflash og RF-5 Freedom Fighter. Birger Strand har selv tjenestegjort på Thunderflashen, som han mente var et utmerket fly. I dag opererer skvadronen DA-20 Jet Falcon ut av Rygge flystasjon.

7191 Støtteving drev med mange forskjellige ting. Blant annet med helikoptertjeneste i samfunnstjeneste som ambulanseflyging eller med å finne sauer i fjellet. Helikoptrene var av typen H-19, Bell 47G og til slutt Bell UH-1B. Vingen hadde også mindre fly av typen SAAB Safir og Norseman til transport av personell.

Det var ca. 2000 mann på Sola og Forus i 1950-årene og til å drive dette krevdes det også en stor administrasjonsstab. Antallet minket ettersom skvadronene ble flyttet.

På grunn av den store aktiviteten var det også en del flyulykker og flyuhell, noe med fatale resultat mens andre greide seg med å hoppe i fallskjerm.

GCA var et radarsystem som var lett synlig innefor flyplassområdet, en trailer malt i ruter og en stor radar på toppen. Dette var de militære sitt eget innflygingssystem.

Birger fortalte også om sin tid på flyve og bombeskolen og en dag de skulle skyte ute på Flatholmen. Han skulle være observatør fra båt og oppdaget en fisker som trakk teiner nær øya. Han fortalte fiskeren at han måtte flytte seg, men han fortsatte med sitt. Via radio fikk Birger da flygeren til å slippe bombene på andre siden av øya. Da forvant fiskeren.

Flystasjonen mye besøk av blant annet amerikanske fly. Fremdeles så skal Canadiske tankfly og AWACS benytte flyplassen.

Om integreringen i nabolaget fortalte Birger at det i begynnelsen hadde vært litt gnisninger med den lokale befolkningen som ville ha jorda og husene sine tilbake etter krigen. Forsvaret bygde flere boliger rundt omkring i Sola for sine egne ansatte.

Forsvaret trakk seg helt ut fra Forus området så tidlig som i 1974 og i dag er det lite å se igjen av militære anlegg.

Etter pausen fikk Birger en del spørsmål om forskjellige hendelser i og rundt flyplassen. Alt i alt en spennende fortelling om en historie som på en måte har angått oss alle.

Etter pausen presenterte Tor Erik historien om Domsteinane i anledning åpningen den 9.november. Domsteinane ble første gang registrert for 263 år siden, og har siden den gang vært et mysterium. Men nå endelig etter mange års arbeid er det klart for gjenåpning.

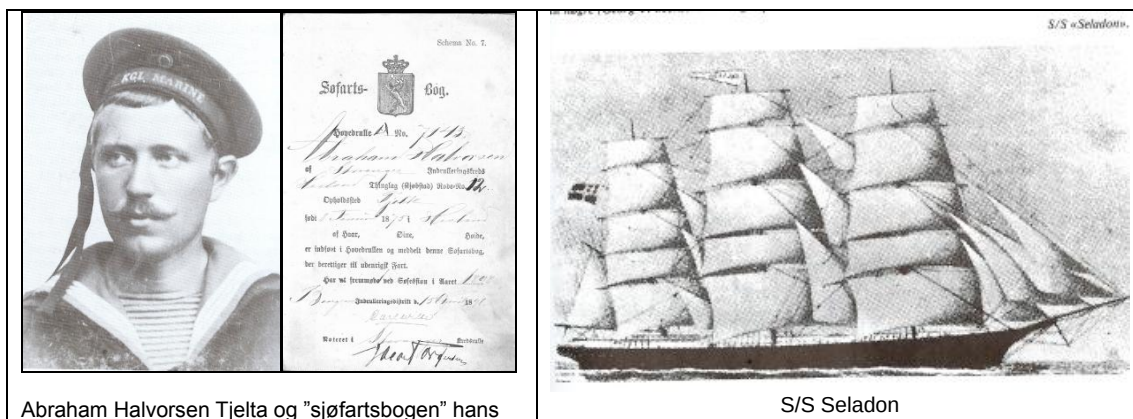
Birger Strand fikk blomster for sitt foredrag. Leder avsluttet med å minne om neste møte som er om Seladons forlis for over 100 år siden. Neste møtet er 20.november.

Møte nr. 5

Tid: Torsdag 20.november kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim,

Seladons forlis og turen tilbake

Abraham Halvorsen Tjelta og "sjøfartsbogen" hans

S/S Seladon

Seladons forlis, en Robinson Crusoe historie for de fleste, men skikkelig alvor for Abraham Halvorsen Tjelta. I 1896 seilte han på skuta S/S Seladon til Stillehavet og natten mellom 7. og 8. august gikk skipet på grunn. Dette ble opptakten til et meget spennende og slitsom opplevelse for Solabuen. Ragnar Hellestø og Wincent Rege, også Solabuer, mente at denne spesielle historien var så spennende at de selv reiste til Stillehavet og øyene for på en måte å gjenoppleve dette. Dette er bakgrunnen for kvelden foredrag, **Seladons forlis og turen tilbake**.

EFERAT MEDLEMSMØTE NR.5-08

Til stede: 65

enne kvelden var det fortellingen om "Seladons forlis og tilbakereisen". Det var Ragnar Hellestø og Wincent Rege som hadde reist tilbake for å se stedene hvor Abraham Tjelta og resten av mannskapet på fullriggeren Seladon hadde forlist i 1896. Ragnar Hellestø fortalte om selve forliset og Wincent Rege viste bilder fra deres reise tilbake til øyene.

Skipet hadde et mannskap på 16. Abraham Tjelta, på 24 år var matros ombord. Historien startet med at de gikk på grunn på øya Starbuck, ei liten ubebodd øy med korallrev midt i Stillehavet. Riggen brakk og falt ned over dekk så det var bare å få ut livbåtene. På grunn av riggen lå over dekk ble proviant rommet ødelagt og de fikk derfor lite proviant med seg. De klarte å få de to beste livbåtene gjennom korallrevet. Maten rasjonerte de mellom seg og satte kursen mot Maldon øya. Men etter to døgn uten å finne øya satte de kurs mot Christmas øyene, men de fant heller ikke disse øyene. De hadde ikke mat igjen og kartet var mer eller mindre ødelagt, de hadde nå vært i båtene i 12 dager. I dårlig vær kullseilte den ene båten og alle måtte over igjen. Det begynte å gå hardt ut over mannskapet og etter 22 dager døde kapteinen. Etter 30 dager fikk de endelig øye på ei øy, ei flat liten øy. De klarte overraskende nok å komme seg inn forbi korallrevet, men båten kantret og ble knust til pinneved. Merkelig nok overlevde alle og de kom seg inn til land. Øya var så liten at de

kunne gå rundt den på 20 minutter. Øya het den gang Sophia, nå Niulakita. Der bodde det kun 2 menn, 3 kvinner og noen unger på øya. De var meget snille og hjalp sjømennene. De klarte å overleve på kokosnøtter, skilpaddekjøtt, fugl og kokoskrabbe. Tømmermannen døde etter noen dager og ble begravd der. To ganger så de skip, men klarte ikke å få kontakt. Etter 10 måneder og 10 dager fikk de øye på en liten dampbåt. De rodde ut og fikk kontakt, men skipet som var på et inspeksjonsoppdrag hadde lite mat og likte ikke helt å ta med flokken. Men det ordnet de med å reise tilbake til øya å få med seg skilpadder som rasjon. Båten tok dem til øya Suva som er en del av Fijiøyene og siden til Sidney. Det ble sendt telegram hjem til Norge om at 13 hadde overlevd. Det ble et voldsomt oppstyr hvor blant annet redaktør Oftedal i Stavanger Aftenblad selv syklet hjem til familiene som bodde i Stavanger med beskjed. De fikk også en veldig oppmerksomhet da de endelig kom hjem. Mange folk var møtt opp på kaien.

Wincent viste bilder og fortalte om returreisen han og Ragnar gjorde til øyene i Stillehavet. De fløy hver sin veg rundt kloden og kom til øya Funafuti som er et korallatoll i øystaten Tuvalu. Nesten halvparten av landets innbyggere bor på denne øya. Ca. 2000 av 4400. Forholdene var atskillig mer primitive enn her hjemme. Blant annet spilte ungene fotball på flyplassen, de hadde kun en tøyball. Hver gang et fly kom måtte de komme seg vekk. De skulle så videre med båt til Niulakita, men fikk først beskjed om at det gikk ikke for båten var til reparasjon. Men det ordnet seg fordi den nyvalgte statsministeren og følget kom et bare dager etter og skulle til den samme øya. De fikk være med dem. De kom fram til øya som fremdeles var omringet av et korallrev. De kom seg igjennom med en mindre båt, men måtte ha livredningsvest på. Det var flere folk som bodde der nå, ca. 35. De gikk rundt på øya og fant gravstedet til Tollef Olsen fra Vikedal, gjemt bak busker og kratt. Ragnar og Wincent ble godt mottatt på øya, men ingen hadde hørt om Seladon historien. De ønsket bare at den var oversatt til engelsk. Etter god mat som de spiste med hendene og underholdning for statsministeren så var tiden over, 6 timer var gått. Reisefølget skulle videre og Ragnar og Wincent fikk være med til nok en idyllisk øy. På neste øya var det faktisk en jente som var halvt norsk. Hun het Sonja og var datter av en Terje Dahl. Hun var igjen for å passe sin bestefar. Returen hjem for de to Solabuene gikk greit og de vil gjerne reise tilbake. Det var nok også flere i salen som kunne ønske seg en slik tur.

Møte nr. 6 **JULEMØTE I SOLA HISTORIELAG**

Tid: Torsdag 11.desember kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim,

Fra bondegård på Kolnes til Kinas eventyrland

Strandkapellet

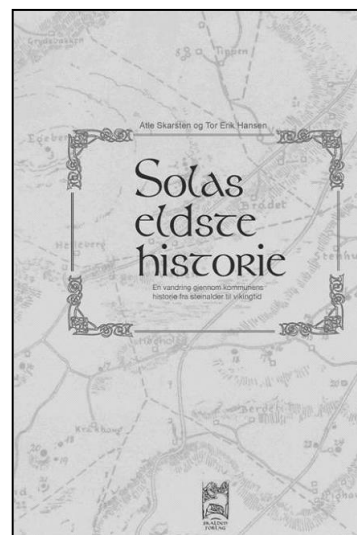

Strandleiren i dag

Velkommen til årets julemøte. Kveldens foredragsholder er **Finn Kolnes** som vil fortelle om sin far Racin Kolnes. Han var misjonær i Kina og bygde også Strandkapellet og Strandleiren ved Solastranden.

Erik L. Sande vil også på dette julemøte ha sin sædvanlige gjettelek. Det vil bli servert julegrøt og saft.

PS! ”Sola Eldste Historie”, den nye historieboken skrevet av lagets leder Tor Erik Hansen og Atle Skarsten vil være til salgs på møtet til en redusert pris av kr. 300,- pr. stykk. En uunnværlig bakke under årets juletre.

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.6-08

Til stede: 44

Kveldens foredragsholder var Finn Kolnes, som skulle fortelle om sin far, misjonæren Racin Kolnes og hvordan Strandleiren ble til. Finn er sosionom utdannet og arbeider med ungdom med rusproblemer. Han er egentlig pensjonist, men har allikevel en halvstilling ved IMI senteret i Stavanger.

Faren, Racin, var født på Kolnes i 1898. Han ble tidlig opptatt av misjonsvirksomhet. Etter Bergs Middelskole gikk han på Misjonshøgskolen og ble prest. Han reiste ut første gang som misjonær i 1925 til Kina. Her jobbet han mye med barn og lærte seg tidlig kinesisk. Han var ute i flere år og kom så hjem og ble i 1934 gift med Sigrid Øgreid. Mens han var hjemme ble han enig med grunneier på Kolnes, nærmere bestemt på Grytnes til å sette opp

en jernbanevogn som hytte. Da de ikke hadde noen fast bopel, ble dette også deres hjem. (Jernbanevognen ble fjernet av tyskerne under krigen.) Etter giftermålet reiste Racin nok en gang til Kina denne gangen med sin kone. Sønnen Finn ble født på en fjelltopp i Kina i 1938, som han selv fortalte det. I Kina var det heller ikke sikkert under krigen og moren tok med seg barna og reiste tilbake Norge før krigsutbruddet. Racin ble værende en stund til, men til slutt måtte han gi opp. Det var da full krig og han måtte reise hjem via Sibir og Russland. Da han endelig kom til Oslo hadde han bare 25 øre igjen, men fikk hjelp av Misjonsselskapet, da han sa hvem han var og hvor han kom fra.

Etter krigen gjenopprettet de Strandleiren. Han fordrev også tiden med å skrive bøker, hele 12 stykker har han skrevet. Han var dessuten med på å danne Sola speiderne sammen med Hans Sagevik. Racin var flink til å fortelle og guttene satt stille da han fortalte røverhistorier fra Kina. Selv var sønnen Finn litt missunnelig, da det ofte ikke var plass på fanget til faren, verken til ham eller de to søsknene hans. Generelt sett var det ikke lett for barna å vokse opp med en far som var så beundret. Faktisk savnet Finn å ha en skikkelig far. Moren til Finn døde i 1949, men faren fortsatte virksomheten videre alene. De bodde i byen på den tiden, men så snart "vibå" hadde kommet, reiste de ut dit. På Kolnes sa de da at når "vibå" e' kome" og Racin har begynt å bygge, da er det vår. De utvidet hele tiden bygningene og bededag i 1950 stod kapellet ferdig. Kapellet ble brukt som kirke, særlig i perioden før den nye kirken på Sola stod ferdig. Kapellet var lenge i privat eie. Det er i dag eiet av Misjonsselskapet, men er i skrøpelig forfatning. Racin drev i mange år stedet som leirsted og møtested for Misjonsselskapet. Det var opptil 100 leirdeltagere som lå på flatseng på en gang.

I 1958 døde Racin og Strandleieren ble etter dette drevet av barna. Finn var stolt av kapellet og nevnte at det bare var de og Erlings Skjalgsson som hadde hatt egen kirke i Sola kommune. Det er også holdt en del kirkekonserter i kapellet, særlig etter at de fikk et kassert orgel fra Tananger kirke som Finn selv fikkset. Andreas Sanne var organist. Finn fortalte så diverse historier om Racin og Strandleiren. Blant annet var det en liten flystripe på Kolnes, før flyplassen på Sola ble bygd. Racin kjente flygeren Ditlev Smith som var flyfotograf. En søndag Racin skulle holde Gudstjeneste på Jæren, forsov han seg. Men han fikk vennen til å fly ham ditt. Det var nok første og eneste gang presten kom fra himmelen.

Racin var 15 år i Kina og Finn reiste for fire år siden til Kina i Hui-nan provinsen for å finne tilbake til stedet han var født og oppvokst. Han fant stedet og har nå opprette kontakt.

Det ble en del diskusjon i salen, da flere bl.a. Erik L.Sande hadde møtt Racin, da han ville begynne i speideren. Egenlig var Erik for gammel, men fikk være med allikevel. Racin var en aktiv og populær speiderleder og folk i salen hadde flere historier om ham, blant annet om den gang Racin dro en tiger i halen.

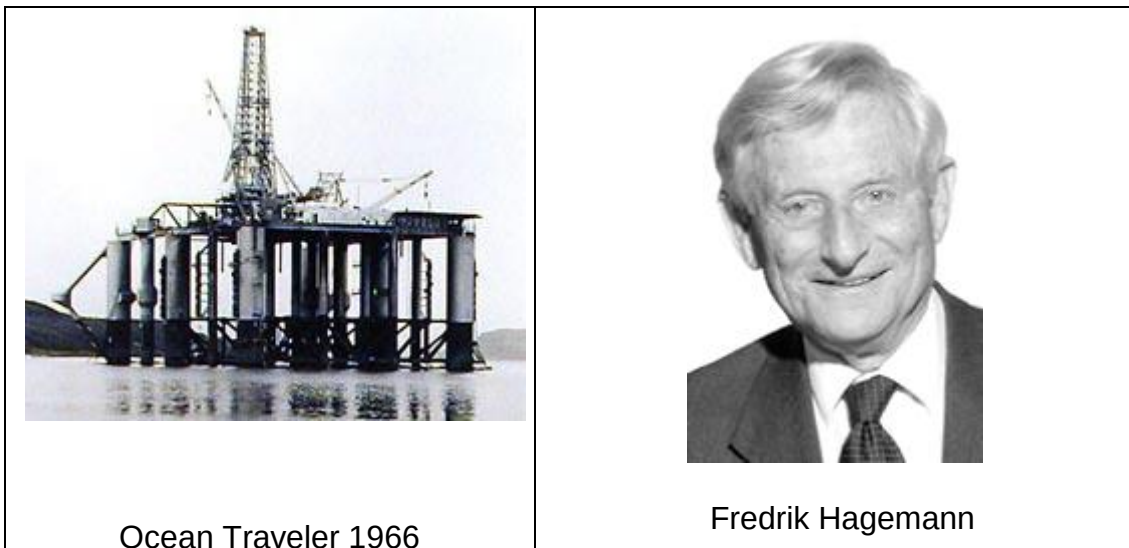
Før pausen fikk Tor Erik og Atle fortelle om den fantastiske boken som alle burde ha under juletreet og som har tittelen; Sola's Eldste Historie. De fortalte om innholdet og leste litt fra et stykke i boken.

Møte nr. 7

Tid: Torsdag 22.januar kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim,

Da oljen kom til Norge

Norges oljehistorie var i begynnelsen tilfeldig. Grensene ute i Nordsjøen var ikke satt og reglene for hvem som fikk være med og på hvilke premisser var ikke utarbeidet. Tilfeldighetene, men også dyktigheten til noen embedsmenn førte fram til det vi har i dag. Oljedirektoratets første direktør, **Fredrik Hagemann** vil fortelle om denne spennende historien som forandret landet og distriktet vårt.

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.7-08

Til stede: 43

Leder åpnet møtet med å ønske velkommen til dette første møtet i året 2009. Han var spesielt glad for å ha fått dagens foredragsholder Fredrik Hagemann, som skulle fortelle den spennende og interessante historien om ”Da oljen kom til Norge”. Dette gjaldt som vi vet i dag særlig vårt distrikt og ikke minst Sola. Fredrik Hagemann var selv en av gründerne i norsk oljeindustri og hadde derfor grunnleggende kunnskap til hva som skjedde de første årene.

Han startet med å fortelle om at i dag har oljen og oljeindustrien vært der bestandig, men så er ikke tilfellet. Historien starter som følger:

- 1959: Et stort gassfunn ble gjort i Groningen, Holland som førte til at noen begynte å tenke at det kanskje var olje eller gass andre steder i eller rundt Nordsjøen. Men ”norsk ekspertise” var negativ til noe slikt.
- 1962: Phillips Petroleum var tidlig frampå og etter kontakt med Trygve Lie sendte de et brev til myndighetene i Norge om tillatelse til all leting i Nordsjøen på norsk sokkel. Men som Hagemann i en morsom tone sa, brevet ble besvart, men ikke før 24 år etter i 1986 og da var svaret negativt.

De norske myndighetene hadde ikke kompetanse og kunne lett bli lurt av den mektige oljeindustrien og fikk flere slike ”tvilsomme” saker. I 1963 proklamerte regjeringen

Gerhardsen Norges suverenitet over den Norske kontinentalsokkelen. Ny lov slo fast at staten var grunneier og at bare de kunne gi tillatelser til leting og utvinning. Selskapene fikk muligheten til å foreta forberedende undersøkelser det samme året. Tillatelsene ga blant annet rett til seismiske undersøkelser, men ikke til boring. Den unge juristen Jens Evensen fikk ansvaret til å lede dette.

Dette virket i prinsippet greit, men det var noen store hindringer. Ingen visste hvor grensen gikk mellom de forskjellige land som Norge-Storbritania og Norge-Danmark. Før at en kunne fortsette måtte dette avklares og avtaler godkjennes. Forskjellige prinsipper kunne i teorien benyttes, men Norge foretrakk midtlinjeprinsippet. Det vil si en linje fra ytterste punkt i Norge til ytterste punkt i nabolandene. Men hvor var ytterste punktet i et land som Norge med så mange holmer og skjær. Her i Norge var de tilbakeholdne da andre prinsipper som å følge kontinental sokkel definisjonen kunne benyttes. Det vil si at den norske kontinentalsokkelen kun strakte seg fram til den dype norske renna som da var vår del av dette. Argumentet var at det var teknisk umulig å krysse renna Nordmennene prøvde først en løs henvendelse mot danskene, men de var lite villige til å forhandle. Men her kom britene til unnsetning, da de i desperat nød for ny energi selv foreslo midtlinje prinsippet. Her handlet vi raskt og Norsk Sjøkartverk ble bedt om å kartlegge alle ytterste skjær og øyer ved fjære sjø. Det ble enighet med britene og danskene måtte også til slutt akseptere dette. Heldigvis for oss har dette ført til at flere felt i dag er norske enn de kunne ha vært. Danskene er visst ikke enda kommet over dette og påstår at Ekofisk er dansk.

Konsesjoner til leting kunne nå gis og det ble tildelt 22 utvinningstillatelser for 78 blokker til oljeselskaper eller grupper av selskaper. Utvinningstillatelsene ga enerett til å undersøke, bore og utvinne i konsesjonsområdet. Den første letebrønnen ble boret sommeren 1966, den var tørr. Flere tørre brønner ble boret og håpet begynte å forsvinne. En siste boring var igjen, men håpet var ute. Operatøren Phillips Petroleum hadde gitt opp. De bestemte seg for ikke å bore, men fikk beskjed fra myndighetene om enten å bore eller betale hva det kostet. Samtidig kunne de ikke unnslipe borekontrakten med riggen. De likte det ikke, men bestemte seg for å fortsette. Dette skulle bli vendepunktet, Ekofisk ble funnet og ble starten på oljeeventyret.

Men det var mange problemer på norsk side også. En liten avdeling i Industri Departementet var ikke nok til å ta vare på dette, og det ble bestemt å danne et Petroleums Direktorat. Men politikerne forstod ikke hva de hadde besluttet og omfanget av dette, de var kun opptatt av lokaliseringen. Hagemann og det teamet han var i reiste så rundt til Trondheim, Bergen og Stavanger for finne ut hvilket sted som var best. De to første byene følte seg selvsikre og vurderte ikke en gang Stavanger som konkurrent. Men her hadde ordfører Arne Rettedal gjort en god jobb og allerede lagt mye til rette som boliger og kontor, så Stavanger vant denne viktige kampen. Det samme var tilfellet da Esso som første selskap noen år tidligere lette etter base for sin virksomhet. Stavanger var klar og foreslo en base på Hundvåg som Esso sjefen godtok med en gang. Dette førte til at andre store selskaper som Phillips Petroleum fulgte med. Det satte krav til boliger etc., men Rettedal fikk ordnet dette.

Oljedirektoratet fikk sitt kontor i Stavanger med Fredrik Hagemann som første direktør. Han startet så oppbyggingen som både inkludert sikkerhet og forvaltningen av oljeindustrien. Dette førte igjen til at det nye norske oljeselskapet Statoil la sitt hovedkvarter til byen.

Etter pausen hadde så lagets leder et foredrag med visning av bilder som handlet om noen romerske mynter funnet på Sørlandet, hvordan de kan ha kommet fra Sola, om den rike handelsmannen Lauritz Smith fra Sola og hans far Anders Lauritzen Smith som hadde laget prekestolen i Stavanger Domkirke. Nok en ny historie fra Sola's gamle dager.